

Meja in etničnost: primer slovensko-hrvaške meje na območju Mure in Štrigove ter Razkrižja

Boundary and ethnicity: Slovenian-Croatian boundary on Mura and around Štrigova and Razkrižje

Damir Josipovič

Inštitut za narodnostna vprašanja / Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

E-Mail: damir.josipovic@guest.arnes.si

Izvleček: Članek govori o slovensko-hrvaški meji na njenem skrajnem severovzhodnem odseku, ki ga označuje tok reke Mure oz. širše območje pomurskega dela meje. Avtor v članku razpravlja o meji na Muri, o njeni vlogi v današnjem mejnem sporu, kakor tudi o vlogi te meje pri konstruiranju slovenskega in hrvaškega etničnega prostora. Prikazana je analiza mejnih odstopanj na celotnem obmurskem odseku meje tako po katastrskih izmerah kot po kartografskih prezentacijah percipirane meje na slovenski in na hrvaški strani. Izpostavljeni so problemi razmejevanja na kopnem (primer Štrigove in Razkrižja) in po celinskih vodah (struga Mure in rečnih rokavov). Na tej osnovi je razložena tudi vloga meje in njene funkcije v determiniranju etnične ločnice na tem območju.

Ključne besede: politična geografija; meja; slovensko-hrvaška meja; Slovenija; Hrvaška; Hotiza; Mura; Štrigova; Razkrižje; Prekmurje; Medjimurje

Abstract: This contribution deals with the Slovenian-Croatian boundary at its north-eastern extremity, represented by the course of Mura River and its surroundings. The author discusses the river boundary on Mura, its role in the contemporary boundary dispute, as well as about the function of this boundary in the formative processes of Slovene and Croat ethnic space. The article analyzes deviations and inconsistencies between the main Mura River course and the cadastral mapping of the boundary on both sides of the disputed area. Along with the cartographic representations and perceptions of the boundary course from both Slovenian and Croatian points of view, the problems of terrestrial delimitation around Štrigova and Razkrižje, and Mura riverbed with its backwater and branches respectively, are set forth. Grounding in these spatial and historical-geographic developments the function of the border as the determinant of an ethnic divide is explained as well.

Key words: political geography; Slovenian-Croatian boundary dispute; Mura; Hotiza; Razkrižje; Štrigova; Prekmurje; Medjimurje

---

1. Uvod

Kljub temu, da so se razprave o slovensko-hrvaški meji umaknile nekoliko v ozadje medijskega poročanja danes, je bilo še pred letom dni drugače. Ne le takrat, zadnjih dvajset let sploh je bila meddržavna meja med Slovenijo in Hrvaško predmet najširših laičnih in strokovnih razprav. Vendar je leto 2010 postreglo z novim preobratom v kratki zgodovini odnosov med neodvisnima sosedama, Slovenijo

in Hrvaško, saj je bil na obeh straneh ratificiran meddržavni sporazum o prepustitvi reševanja mejnih problemov arbitražnemu tribunalu¹.

Družboslovno-humanistični del znanosti pri vprašanjih meddržavnih razmejitev lahko tvorno analizira problematizirano materijo. Znotraj tega segmenta znanosti ima geografija (čeprav v Sloveniji zapostavljena tudi po

---

¹ Republika Slovenija je Zakon o ratifikaciji Arbitražnega sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške ratificirala 14. julija 2010 (Uradni List RS, 57/2010).

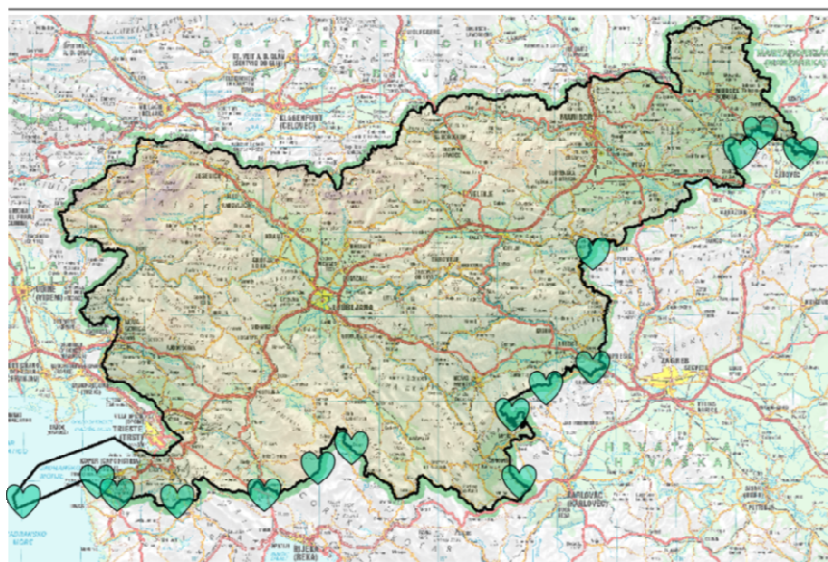
lastni krivdi) v svoji humano-, socialno- in politično-geografski razsežnosti zanimiv, a tudi kontroverzen položaj. Ni namreč malo primerov, ko so prav geografi s svojimi analizami ali dognanji motivirali mnoge politične odločitve. Ena takih je denimo invencija šavrinstva in Šavrinja na račun istrstva, istrijanstva in Istre (prim. Baskar, 2002), pa denimo Slovenskega Medmurja (npr. Belec, 1967; Ohman, 1980; Josipovič in Kržišnik-Bukić, 2010, 69). Prav tako so geografi zaslužni za invencijo in aplikacijo koncepta avtohtonosti, ki se je izkazal za pravno spornega in nedefiniranega, v svojem semantičnem smislu pa tudi aplikabilno nerazložljivega v družboslovju/humanistiki (prim. Šumi in Josipovič, 2008). Po drugi strani pa lahko geografi izrazijo komparativno prednost svoje znanstvene discipline: učinkovito lahko »sintetizirajo« geografski prostor in elemente njegovih sestavin.

Iz tega razloga gre del pozornosti v prispevku prav geografski reprezentaciji prostorskih realitet. Namen članka je z izvirno analizo teoretskih predpostavk in zasnov kartografskega gradiva pojasniti vpliv na oblikovanje pripadnosti prebivalstva na širšem pomurskem delu slovensko-hrvaške meje.

Za razliko od meje na morju in na kopnem v Istri, je »nasprotni« konec meje na Muri požel neprimerljivo manj študijske in medijske pozornosti. Območje vzdolž reke

Mure pa je, prav nasprotno, s teritorialnega vidika celo pomembnejše. Položaj na in ob slovensko-madžarsko-hrvaški tromeji, dela to območje še posebej zanimivo. Poleg Istre ravno Prekmurje z Medjimurjem dandanašnji predstavljata najaktivnejši poligon reinterpretiranja geografskih reprezentacij skozi kartografijo, s tem pa tudi re-formiranja lokalnih nacionalnih in etničnih identitet. Tematski zemljevid, za katerega sta spremno besedilo prispevala dr. Duša Krnel-Umek in dr. Peter Pavel Klasinc, in ki ga je izdal Zavod za varovanje narodne dediščine, 25. junij, v izdelavi Geodetskega inštituta Slovenije (2007), je lep primer aplikativnega potenciala kartografije v povezavi historično-pravnih faktografij in prostora, v katerem so se slednje odvijale ali zgodile. Kakor lahko transformacija zaznanih stimulov izzove individualno »pristranost« prenosa mentalne slike v prostor, tako lahko vizualne geografske reprezentacije hkrati kreirajo mentalne karte na individualni in kolektivni ravni s tem pa prispevajo k reformuliranju lokalnih individualnih in skupinskih pripadnosti (prim. Šakaja in Mesarić, 2001).

Na sliki 1 so prikazane ključne nevalgične točke vzdolž slovensko-hrvaške meje. Opazimo lahko, da je največja »gostota« mejnih problemov vezana na oba skrajna konca slovensko-hrvaške meje.

Slika 1. Nevalgične točke vzdolž slovensko-hrvaške meje (prirejeno po viru: Agencija RS za okolje)

Značilnost obeh obmejnih območij pa je, da sta bili del nekdanjih »prekomejnih« regij (dežela Istra na eni strani in Zalska županija/komitat na drugi). Iz tega lahko izpeljemo zaključek, da so današnja »sporna« stanja neposredna

posledica nizke stopnje kristalizacije² meje, kar je povezano z relativno poznim oblikovanjem meje na obeh

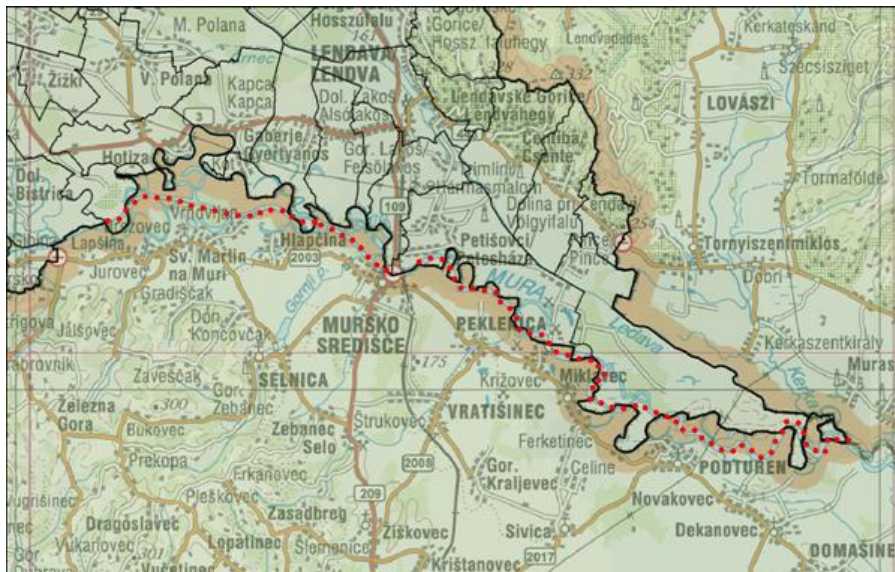
² S pojmom kristalizacija mejà se v politični geografiji označuje stopnja ustaljenosti, trajnosti in stabilnosti meja (npr. Pounds, 1963). V primeru slovensko-hrvaške meje je na določenih odsekih težko govoriti o kristalizaciji, saj meja niti ni docela določena.

odsekih. Medtem, ko so vsi ostali mejni problemi med Slovenijo in Hrvaško bolj ali manj vezani na funkcionalno prikrajšanost prebivalstva ob meji (ki se največkrat kaže v prometni eksklaviziranosti), pa sta primera Mure in morja radikalno zaostrena.

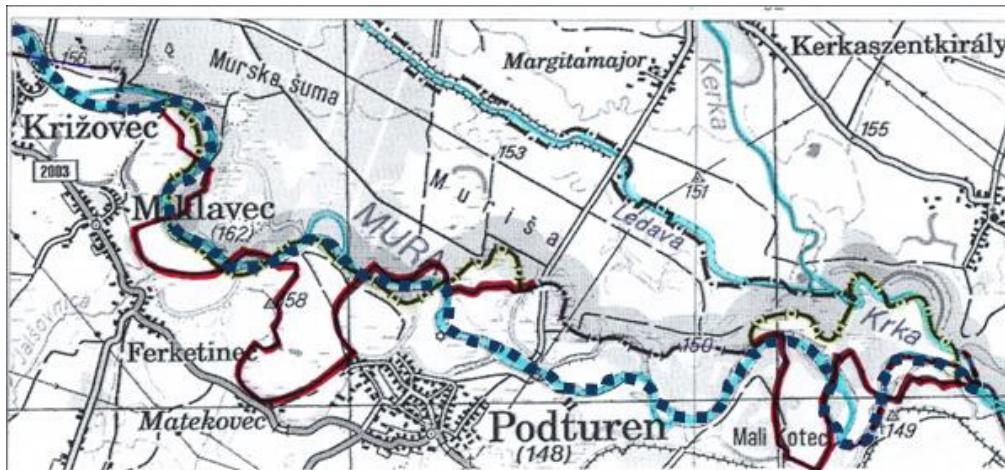
2. Meja na Muri pri Hotizi

Spor na reki Muri in njeni okolici je v letih po propadu Drnovšek-Račanovega sporazuma kulminiral v vzpostavitvi kordona slovenske specialne policije, ki je preprečila dostop hrvaških mejnih organov v zaselek Mürišče pri Hotizi. Incident je požel veliko medijsko pozornost, sploh zato, ker se je prvič pojavila odprta možnost oboroženega incidenta (glej npr. STA, 13.9.2006). Bistvo zapleta je naslednje: reka Mura v tem delu Panonske nižine močno meandrira, zaradi česar je v preteklosti večkrat prestavljala svojo glavno strugo. Današnja katastrska meja v odseku med Hotizo na prekmurski in Svetim Martinom na medjimurski strani poteka tik ob prekmurskih vaseh Hotiza, Kapca in Kot, kar je posledica časa uvedbe katastra (sredi 19. stoletja), ko je

Mura tekla severneje. Kasneje na prelomu stoletja so v tem odseku Muro regulirali, zgradili nasipe in jo speljali približno na polovico oddaljenosti od najbližjih naselij na obeh straneh meje. Zlasti v času SFRJ, so Murin obstoječi tok smatrali kot de facto mejo med lokalnima upravnima središčema Lendava in Čakovec, saj je bil potek katastrske meje prezapleten za praktično implementacijo (Slika 2). To protislovje je imelo za posledico upravno navezanost prekmurskega (hotiškega) zaselka Mürišče, ki je ležalo na prekmurskem delu sicer medjimurske katastrske občine Brezovec in ki se je uradno imenovalo Brezovec-del, na Lendavo.³ Umeščenost Mürišča v lendavsko občino je v času SFRJ zelo jasno kazala, da potek katastrske meje na tem delu ni osnova za potem medrepubliške meje, saj so zemljevidi obeh republik mejo vse do 1980. let, mestoma pa še v prvo polovico 1990. let, umeščale na glavni tok reke Mure⁴ (točkasta rdeča linija na sliki 2). Šele po letu 2000 pa je prišlo na hrvaški strani do nadaljnjega »pomika« svojega videnja meje proti severu (Slika 3).

Slika 2. Regulirani tok Mure in meja zemljiškega katastra v jugovzhodnem Prekmurju in severovzhodnem Medjimurju (vir: Agencija RS za okolje)

Slika 3. Meja na Muri pri Podturnu – hrvaško videnje slovensko-hrvaške meja (črna prekinjena črta); slovensko videnje poteka zemljiškega katastra (rdeča črta); glavni tok reke Mure (črtkana modra črta) (prirejeno po viru: Veliki atlas Hrvatske, 2002)

Katastrska meja je bila v tem območju določena s takrat najbolj očitno morfološko ločnico – s tokom široke in vodnate panonske reke. Problem je nastal zato, ker v določenih geografskih pogojih, na primer v Panonski nižini z obsežnimi uravnjavami z nizkim padcem, reke menjujejo struge in je po eni strani težko potegniti uporabno mejo na osnovi neke ekvidistance, po drugi strani pa je težko mejo zemljiškega katastra stalno prilagajati prestavljenim tokovom rek. Zato sta denimo ZDA in Mehika sklenili sporazum o poteku meje na območju mejne reke Rio Grande del Norte, ki ostane nespremenjen, ne glede na bodoče »naravne« premike glavnega rečnega korita (glej npr. Pounds, 1963; prim. Bufon 2001, 76). Ker je v

primeru reke Mure verjetnost spreminjanja toka relativno omejena zaradi protipoplavnih nasipov, in ker ne gre za izlivno območje (kot je to v ameriško-mehiškem primeru), bi bilo najbolj smiselno tako kot do leta 1993 (torej vključno z datumom 25.6.1991) za meddržavno mejo šteti sedanji glavni tok reke Mure.

3. Odstopanja zemljiškega katastra glede na glavni tok reke Mure

Neuravnoteženost obsega zemljiško-knjižnega katastra na obeh straneh Mure je botrovala tudi poskusom kompenzacij med obema stranema, ki pa so se doslej končale neuspešno. Primerjava pokaže, da je za 2,54 km² lendavskega katastra na medjimurski strani, torej na desnem bregu Mure, in 9,83 km² čakovskega katastra na prekmurski strani, oz. na levem bregu Mure. Odstopanje katastra glede na srednji tok reke znaša skupno 7,29 km² v hrvaško korist (Preglednica 1).

³ Hotičanski zaselek Mürišče je uradno imel status samostojnega naselja z imenom Brezovec-del in je bilo v sestavi občine oz. upravne enote Lendava.

⁴ To je razvidno npr. na uradni hrvaški izdaji Geografskega atlasa Jugoslavije iz leta 1987 in na uradni hrvaški publikaciji Popisa prebivalstva iz leta 1992.

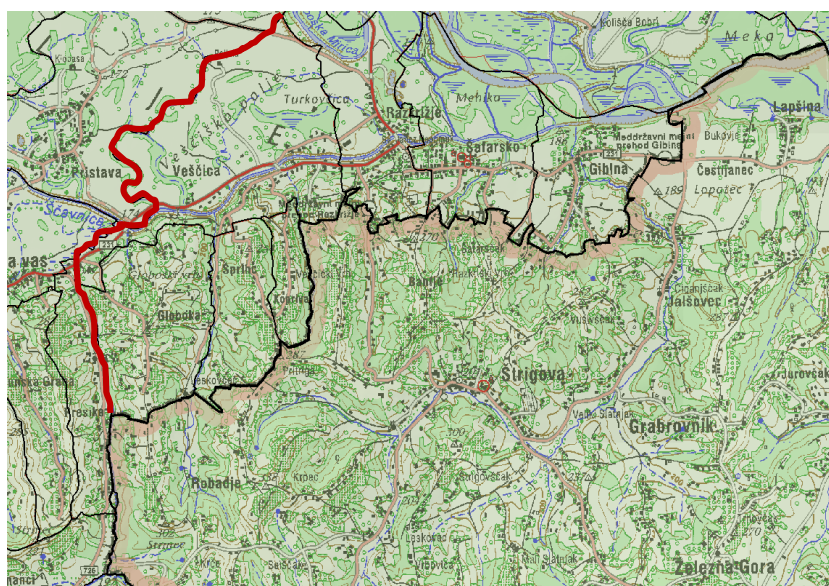
Preglednica 1. Slovenija v Medjimurju, Hrvaška v Prekmurju – neuravnoteženost in neuskklajenost zemljiškega katastra z glavnim tokom reke (vir: lastni izračuni).

Regulirana struga Mure - sredinska črta toka		
Slovenski kataster na hrvaški strani (v ha)	Hrvaški kataster na slovenski strani (v ha)	Ledinsko ime/najbližje naselje
	3,48	Meka - Gibina Lapšina
22,57		Lapšina
	474	Stara Mura - Sisek, Grabišnjak
	23,97	Brezovec
16,03		Hlapičina
	162	Separacija - Petišovci
17,07		Mursko Središče, Petišovci
	10,81	Petišovci
11,27		Peklenica
	27,36	Petišovci 2
	9,26	Peklenica 2
	9,61	Peklenica 3
8,9		Križovec
7,82		Križovec 2
	23,49	Križovec 3
7,1		Miklavec
8,22		Miklavec 2
	9,02	Miklavec 3
21,17		Miklavec 4
	5,65	Ferketinec
83,65		Lončarovo - Podturen
2,23		Podturen
	170	Muriša
37,64		Mali kotec
	54,08	Sotočje Krka Mura
10,41		Sotočje Krka Mura 2
+254,08 ha	+982,73 ha	

4. Potek katastrske meje na območju Štrigove in Razkrižja

Na območju Štrigove in Razkrižja sta obe države očitno obojestransko akceptirali sicer zelo nepraktičen potek katastrske meje in na ta način ohranili velik delež

nefunkcionalnosti poteka mejne črte. Glede na to, da lokalne občine dokaj dobro sodelujejo, ni pričakovati, da bi prihodnja državna meja odstopala od trenutne, čeprav zelo kompleksne katastrske razmejitve na tem območju (Slika 4)

Slika 4. Potek katastrske meje med Razkrižjem in Štrigovo z vrisano nekdanjo »litvansko« mejo (debela rdeča črta) (prirejeno po viru: Agencija RS za okolje).

5. Zaključek

Obe državi imata svoje videnje poteka meje na tem odseku in to tudi kartografsko beležita. V jugoslovanskem obdobju pa je tako v slovenskih kot v hrvaških kartografskih virih prevladovalo označevanje meje na glavnem toku reke Mure. To bi bila zaradi načela ekvidistance do najbližjih naselij tudi najbolj praktična in, če uporabimo izrazje iz sporazuma o arbitraži, tudi pravična rešitev, obe državi pa bi si lahko pomagali tudi z ameriško-mehiško izkušnjo, saj prilagajanje katastra »novim realnostim« ni nič neobičajnega (npr. Slovensko-avstrijska meja na Muri itd.).

Slovensko-hrvaško razmejevanje danes nam kaže predvsem dva relikta. Namreč ključni sporni odseki potekajo tam, kjer je bila še nedolgo tega enotna, z današnjega gledišča »prekomejna«, regija, ki je lokalno prebivalstvo povezovala v geografsko celoto. Na eni strani gre za razvpit primer Istre, ki je kot nekdanja avstrijska provinca v okviru Avstrijsko-Ilirskega Primorja (ob italijanskem) družila tako slovensko kot hrvaško govoreče prebivalstvo. Na drugi strani pa predstavljeni primer razmejevanja nekoč enotne Zalske županije kaže na iste principe etničnega razmejevanja z določeno posebnostjo. In sicer, za razliko od Istre se ta enotni, (ob madžarskem jeziku) pretežno kajkavsko govoreči prostor v kratkem razdobju znotraj druge polovice 19. stoletja začasno razdeli. Muraköz (Medjimurje) se začasno vključi v Hrvaško enoto v okviru Ogrske in s tem preko difuzijskih silnic privzame ključne elemente etnične pro-hrvaškosti, ki ta prostor postopoma oddelijo od etnično protoslovenskega zaledja. Izjema je prostor Štrigove, ki je spričo

intenzivne prekomejne izmenjave, manj izrazite upravne meje in položaja ob pomembni prometnici med Ormožem, Ljutomerom, Razkrižjem in Bistrico, doživljal svojstven etnično-geografski razvoj.

Po drugi strani je treba poudariti, da se še sredi 19. stoletja (prim. Berghaus, 1846), celo območje Unter Limbach (Dolnje Lendave) v takratnem etnografskem smislu šteje kot območje Horvatov⁵, torej Kajkavcev, in ne Vendov, kar je slejkoprej posledica cerkveno-pravne razdelitve, saj je dovršen del vzhodnega Prekmurja spadal pod Zagrebško nadškofijo. Spremembe v cerkveno-pravni ureditvi, ko se iz Zagrebške nadškofije izločijo obsežni predeli na levem, prekmurskem delu Mure, in se meja v 19. stoletju pomakne prav na reko Muro, se prične slovenstvo utrjevati tudi vzhodno od meje med Železno in Zalsko županijo, hrvaštvo pa na desnem, medjimurskem bregu Mure. Zato je podobno kot Berghaus tudi Kozler (1853) v celoti izpusti k slovenskemu zaledju gravitirajoči del Medjimurja (to je območje Razkrižja in Štrigove), v slovensko območje pa vključil ozemlje vse do vasi Kot pri Muri.

Prav proces razmejevanja med Slovenijo in Hrvaško na območjih brez tradicionalnih administrativnih meja kaže na

⁵ Berghaus v tistem obdobju (1846) Južne Slovane imenuje generično Iliro-srbi, kar bi pomenilo vse Južne Slovane na območju Habsburške monarhije vključno z Bosno, Hercegovino, Črno Goro in Srbijo. Njihov vzhodni južno-slovanski pandan pa so Bolgari. Znotraj Iliro-srbov Berghaus loči Vende ali Slovence, Horvate, Uskoke-Horvate (predvsem na območju Senja) in Srbe. Iz prostorske razporeditve je razvidno, da so vsi čakavsko, ščakavsko in štokavsko govoreči šteti za Srbe, kar je lahko tudi znak alternacije Serven = Sclawen.

ključni izhodiščni antagonizem utemeljevanja slovenstva napram hrvaštvu, ali obratno. Za razliko od hrvaštva, ki je venomer izhajalo iz hrvaškega historičnega prava (prim. Gross, 2000; Zajc 2006), se je narodno slovenstvo nabralo okoli ideje o naravnem pravu. V pomanjkanju kredibilne slovenske historično-geografske entitete je bilo naravno narodno pravo v prvi polovici 19. stoletja pravzaprav edina zveličavna ideja, ki v polju takratnih protagonistov slovenstva ni imela resne alternacije. To je v dobrem stoletju odtlej izzvenelo izrazito negativno tako na področju »rezerviranja« življenjskega prostora, kakor na področju etnične pluralnosti, ki je bila ves čas prisotna. Sklenemo lahko, da je historično gledano različen pristop Slovencev in Hrvatov k ideji državnosti ali k narodnem vprašanju nasploh povzročil po eni strani prostorsko samoomejevanje slovenstva, na drugi strani pa utrjevanje hrvaštva na teritorialno-pravnem principu. Posledica takih, v načelu različnih, izhodišč je tudi konstitucija modernih etničnih in nacionalnih identitet v pomurskem prostoru.

Literatura

1. Baskar, B. (2002): Med regionalizacijo in nacionalizacijo: iznajdba šavrinske identitete. *Annales. Series historia et sociologia*. 12, 1, str. 115-132.
2. Belec, B. (1967): Neke demografske i socialne pojave u procesu poljoprivredne proizvodnje u Ljutomersko-Ormoškim goricama. V: Crikvenčić (ur.): Zbornik radova prvog simpozija o agrarnoj geografiji u Mariboru od 3. do 5. decembra 1964. Komisija za agrarne strukture i agrarne pejzaže Saveza geografskih društava SFRJ, Ljubljana, str. 114-118.
3. Berghaus, H. (1846): *Ethnographische Karte der Oesterreichischen Monarchie*. Gotha, Justus Perthes Verlag.
4. Bufon, M. (2001): Osnove politične geografije II. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 191 str.
5. Gross, M. (2000): Izvorno pravaštvo: ideologija, agitacija, pokret. Zagreb, Golden marketing, 884 str.
6. Kozler, P. (1853): *Zemljovid Slovenske dežele in pokrajin*. Dunaj.
7. Kozler, P. (1854): *Kratek slovenski zemljopis in pregled politične in pravosodne razdelitve Ilirskega kraljestva in Štajerskega vojvodstva*. Dunaj.
8. Josipovič, D. in Kržišnik-Bukić, V. (2010): Slovensko-hrvaški obmejni prostor: etnične vzporednice med popisi prebivalstva po letu 1991. Tretji zvezek. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 267 str.
9. Ohman, (1980): Slovensko Medmurje. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor.
10. Pounds, N. (1963): *Political geography*. New York, McGraw-Hill, 422 str.
11. STA, Incident pri Hotizi, 13.9.2006.
12. Šakaja, L. in Mesarić, R. (2001): Neke kognitivne pretpostavke migracija iz Hrvatske u druge europske zemlje. *Hrvatski geografski glasnik* 63, str. 43-65.
13. Šumi, I. (2000): Kultura, etničnost, mejnost : konstrukcije različnosti v antropološki presoji. Ljubljana, Založba ZRC, 214 str.
14. Šumi, I. in Josipovič, D. (2008): Avtohtonost in Romi: k ponovnemu premisleku načel manjšinske politike v Sloveniji. *Dve domovini* 28, str. 93-110.
15. Zajc, M. (2006): Kje se slovensko neha in hrvaško začne: Slovensko-hrvaška meja v 19. in na začetku 20. stoletja. Ljubljana, Založba Modrijan, 391 str.